

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКА КРИЗА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

У статті розглядаються особливості прояву латиноамериканської фінансової кризи, її вплив на економіки сусідніх держав. Досліджуються чинники її виникнення, наслідки та шляхи подолання.

In the article its influence is examined the feature of display of the Ibero-American financial crisis on the economies of the nearby states. The factors of its origin, consequences and ways of overcoming, are probed.

Ключові слова: фінансова криза, шляхи подолання.

Актуальність дослідження. Активізація глобалізаційних процесів в сучасному фінансовому середовищі зумовила значні структурні зміни в інфраструктурі ринків капіталу. Поштовхом для посилення глобалізаційних процесів у світі стали реформи країн, що розвиваються спрямовані на лібералізацію внутрішніх фінансових ринків з метою отримання доступу до світових фінансових потоків та отримання можливості стати повноцінними учасниками світових фінансових ринків. Одночасно зросла зацікавленість розвинутих країн здійснювати фінансування розвитку країн, що розвиваються; це зумовлено необхідністю вилучення надлишкового капіталу з їх економік та бажанням отримати доходи. Країни, що розвиваються для залучення іноземного капіталу встановлюють високі процентні ставки, які приваблюють інвесторів, але є менш вигідними для розвитку цих країн і в більшості випадків створюють передумови для деформації структури їх економік.

Світовий досвід вказує, що хаотичність процесів лібералізації внутрішніх ринків та відсутність системи контролю над цими процесами призводить до виникнення економічних криз в країнах, що розвиваються. Дане твердження повністю підтверджується виникненням і розвитком латиноамериканської кризи 1998-199 років. Особливістю даної кризи було те, що при виникненні нестабільності на світових фінансових ринках інвестори очікували погіршення стану на фінансових ринках країн латинської Америки і почали завчасно вилучати свій капітал з їх економік. Латиноамериканська криза виникла на території Бразилії, а згодом поширилась на ряд сусідніх країн. Досліджуючи дану кризу необхідно з'ясувати чинники її прояву.

Аналіз останніх наукових праць. Причини і наслідки латиноамериканської кризи досліджували міжнародні аналітики, зарубіжні та вітчизняні вчені. Відомий міжнародний економіст-аналітик Дж. Сорос у своїх працях розкриває сутність небезпеки сучасного глобального світового ринку при цьому в основі його обґрунтування покладений швидкий механізм поширення кризових явищ з національних ринків на світовий в умовах глобалізації [2].

Ряд зарубіжних вчених і практиків у своїх працях розглядали руйнівні наслідки глобалізації та ймовірність виникнення світових криз, а саме – це М. Алле, П. Герст, Г. Томпсон, Д. Герда, Е. МакГрю, Дж. Штігліц. Вчені жорстко критикують у своїх працях стихійні глобалізаційні процеси та пропонують ряд заходів щодо подолання їх негативних наслідків та запобігання виникнення світових економічних криз.

Дослідженнями фінансових криз та їх вплив на світову економіку займалися такі російські вчені, як А.В. Аникин [1], П. Бойко [4], О. Борисоглібська, Л. Довженкова, О. Ільїнський [3], Е.А. Звонова [5], Ю. Константінов [3], В. Михеев, М. Романова, Л. Симонова, М. Потапов. Більшість російських вчених вивчали латиноамериканську кризу з метою з'ясування її першопричин та факторів, що зумовили її швидке поширення по світовому фінансовому ринку.

Кризові явища у світовій економіці досліджували такі вітчизняні вчені, як Геєць В.М., Барановський О.І., Василенко Ю.В., Луцишин З.О., Пахомов Ю.М., Філіпенко А.С. та інші. Луцишин З.О. у своїх роботах досліджувала причини виникнення та особливості сучасних фінансових криз, роль іноземного капіталу у їх виникненні та поширенні. Геєць В.М., Барановський О.І., Василенко Ю.В. розглядали наслідки протікання світових криз для України та визначали можливі напрямки антикризової політики України. Пахомов Ю.М. у своїх наукових працях обґрунтовує неминучість появи кризових явищ у світовій економіці та визначає їх основною передумовою кризу розвитку сучасної цивілізації, яка вступила у фазу переродження і трансформації. Філіпенко А.С. у своїх дослідженнях приділяє значну увагу причинам світових криз і найбільш значущими на його погляд є саме внутрішні причини тобто недосконалий економічний розвиток і політична зрілість в окремих країнах.

Мета дослідження. Визначити пріоритетність і значущість чинників появи латиноамериканської кризи та ефективність шляхів її подолання.

Основний зміст дослідження. З часу ліберально-демократичного розвитку Бразилії основною проблемою економіки була гіперінфляція, у 1994 році була проведена фінансова стабілізація, яка була спрямована на зменшення інфляції і досягла своїх цілей. Не дивлячись на ефективність фінансової політики керівництва країни міжнародні експерти все ж таки вважали економіку Бразилії слабкою і нестійкою. Тому при появі перших симптомів світової фінансової нестабільності інвестори почали активно і необґрунтовано вилучати свій капітал, таким чином створивши паніку на фінансовому ринку.

Побоювання іноземних інвесторів є зрозуміли оскільки для економіки Бразилії було характерно: хронічний дефіцит, високий рівень марнотратства федеральних штатів, низький рівень розвитку банківської і кредитної системи, завищений курс національної валюти яка знаходилась у «похилому коридорі», значний обсяг зовнішньої заборгованості, нестабільна політична ситуація. Перераховані характеристики і стали передумовами економічної кризи у Бразилії, яка згодом проявилась по країнам Латинської Америки у формі знецінення акцій національних підприємств і боргових державних цінних паперів, витікання іноземного капіталу і девальвацією національних валют.

Криз у країнах Латинської Америки часто називають «кризою заборгованості», оскільки дані країни є найбільшими світовими позичальниками, так показник боргового навантаження (відношення зовнішньої заборгованості до обсягу експорту) який у нормі складає 200%, серед країн даного регіону мав такі значення у 1997 році: Бразилія – 297%, Аргентина – 293%, Перу – 327% [5, с. 140-143]. Даний показник вказує на спроможність країни погашати зовнішню заборгованість за рахунок свого експорту, чим нижчим є значення даного показника тим вищий дебіторський рейтинг країни. З метою врегулювання проблем зовнішньої заборгованості цих країн МВФ розробив «план Брейди», тобто схеми залучення валютно-фінансових ресурсів до проблемних країн які б дозволяли зменшити розміри їх боргів та платежів щодо їх обслуговування. На початку 90-х років угоди з МВФ в рамках «плану Брейди» уклали Мексика, Венесуела, Коста-Рика, Уругвай, Аргентина, Бразилія. У більшості випадків «План Брейди» передбачав конверсію боргових зобов'язань, викуп боргових зобов'язань, рефінансування боргових зобов'язань. Кожна країна обирала для себе оптимальний варіант реструктуризації зовнішньої заборгованості. Так Бразилія обрала наступні засоби реструктуризації заборгованості: випуск облігацій із заниженою до номіналу вартістю і заниженою процентною ставкою в обсязі 35% від суми боргу; емісія облігацій за номінальною вартістю із заниженою процентною ставкою на 32% боргу; випуск облігацій з тимчасовим заниженням процентної ставки для капіталізації 22% від частини заборгованості; випуск облігацій з метою залучення нових фінансових ресурсів – 6% від суми боргу; фронтальні облігацій для пониження процентних виплат. В якості забезпечення перших двох випусків облігацій використовувались облігації Федерального казначейства США, в операціях по реструктуризації бразильського боргу приймало участь понад 750 міжнародних комерційних банків [5, с. 162-164].

У середині 90-х років у рамках «плану Бредли» почала реструктуризуватись не лише приватна заборгованість комерційних банків, але й державна яка мала форму двосторонніх боргів. Обсяги угоди щодо конверсії зовнішнього боргу у капітал в країнах Латинської Америки швидко нарощувався і реалізовувався у формі приватизації державного сектора. Ефективність капіталізація зовнішньої заборгованості полягала у низькому рівні її інфляційності, дозволяла скоротити зовнішній борг, підвищити ефективність національної економіки шляхом залучення іноземного капіталу і розширити межі вторинного ринку боргових зобов'язань. Така реструктуризація зовнішнього боргу сприяла розвитку фондових ринків у цих країнах.

Але, в очікуванні кризи, у середині 1998 року на фондовому ринку Бразилії відбулось падіння основних біржових показників, іноземний капітал у формі бразильських боргових цінних паперів та депозитних вкладів почав активно покидати країну, національні інвестори побоюючись втратити капітал почали активно виводити його за кордон. Наслідками такої ситуації стало миттєве зниження курсу національної валюти (реала), національний банк з метою його підтримки реалізував на фінансовому ринку більшу половину своїх резервів, а для призупинення витікання капіталу підвищив ставки рефінансування вище 30%. Етапи протікання латиноамериканської кризи відображено на рис. 1.

Заходи щодо запобігання чи призупинення економічної кризи в країні були не досить вдалимими, як показував досвід Мексики підтримка фіксованого курсу національної валюти в умовах кризи не забезпечує стабільність на фінансовому ринку, а лише призводить до втрати валютних резервів центрального банку, така ситуація підтвердилась і в Бразилії. Дії центрального банку щодо підтримки національної валюти не давали бажаних результатів і на початку 1999 року центральний банк відмовився від фіксованого курсу, як наслідок, реал девальвував по відношенню до долара США на 40%, це вказувало на ризик відновлення гіперінфляції.

Усвідомлюючи неминучість економічної кризи керівництво країни звернулось за зовнішньою допомогою до МВФ, в результаті була розроблена програма урядових дій щодо подолання кризи, а саме: зменшення бюджетного дефіциту за рахунок посилення контролю збирання податкових зборів; обмеження банківського кредитування нерентабельних підприємств та їх подальша реструктуризація; жорстке монетарне регулювання обсягів грошової маси в обігу; проведення процедури санації фінансових установ та банків, які мали значні обсяги зовнішніх боргів; залучення коштів до бюджету за рахунок приватизація державних підприємств; встановлення ринкового курсу національної валюти.

Керівництву країни вдалось втримати рівень інфляції на визначеному рівні шляхом «таргетування інфляції», який передбачав контроль і регулювання рівня цін на товари, не допускаючи їх необґрунтованого підвищення. Таргетування інфляції стало ефективним засобом приборкання негативних наслідків кризи на грошовому ринку. Після приборкання інфляційних процесів економічний розвиток в Бразилії почав відновлюватись, курси акцій національних підприємств до кінця року повернулись на рівень до кризових, відновилась довіра інвесторів спочатку національних, а згодом іноземних які почали

повертатись на ринки Бразилії.

Рис. 1. Схема протікання латиноамериканської кризи

Швидко подолати кризу з найменшими втратами для економіки Бразилії дозволили швидкі дії уряду, які передбачали жорсткі засоби регулювання економікою і такі особливості:

- 1) більшість іноземних інвестицій мали форму прямих, які по своїй суті є стабільними і корисними для економіки;
- 2) жорстке регулювання банківської системи дозволило уникнути її від банкрутства;
- 3) низький рівень імпортих продовольчих товарів і жорстке регулювання цін на них дозволили втримати інфляцію і уповільнити девальвацію національної валюти.

Висновки. Досліджуючи латиноамериканську кризу, ми з'ясували, причини виникнення, наслідки та шляхи її подолання. Серед причин виникнення кризи важливу роль відіграли саме чинники внутрішнього розвитку економіки країни (стан платіжного балансу, рівень зовнішньої заборгованості, рівень інфляції, курс національної валюти та засоби його регулювання, обсяги експорту, рівень імпортозалежності), крім того суттєву роль відіграли суб'єктивні чинники, які саме і спровокували початок кризи (низький рівень довіри інвесторів, очікування прояву кризових явищ).

Варто зазначити, що економіки України і країн Латинської Америки мають однакові вади розвитку, тому враховуючи помилки бразильської кризи можна попередити їх прояв в Україні. Подолання кризи у Бразилії на думку багатьох міжнародних експертів було ефективним, тому варто залучити її досвід при подоланні кризових явищ в Україні, а саме: таргетування інфляції, встановлення плаваючого валютного курсу, впровадження жорсткого контролю за діяльністю банківських і фінансових установ, жорстке регулювання обсягу грошової маси в обігу, реформа податкового законодавства.

Література

1. Аникин А.В. История финансовых потрясений. – М., 2000. – 342 с.
2. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. – М., 1999. – С. 158.
3. Константинов Ю.А., Ильинский А.И. Финансовый кризис: причины и преодоления. – М.: ЗАО «Финстатинформ», 1999. – 156 с.
4. Бойко П.А., Романова М.Л. Финансовые кризисы 1990-х гг. – М.: РГГУ, 2000. – С. 8-27
5. Звонова Е.А. Международное финансирование в современной экономике. – М.: ОАО «НПО «Экономика», 2000. – 324 с.

Надійшла 26.11.2009